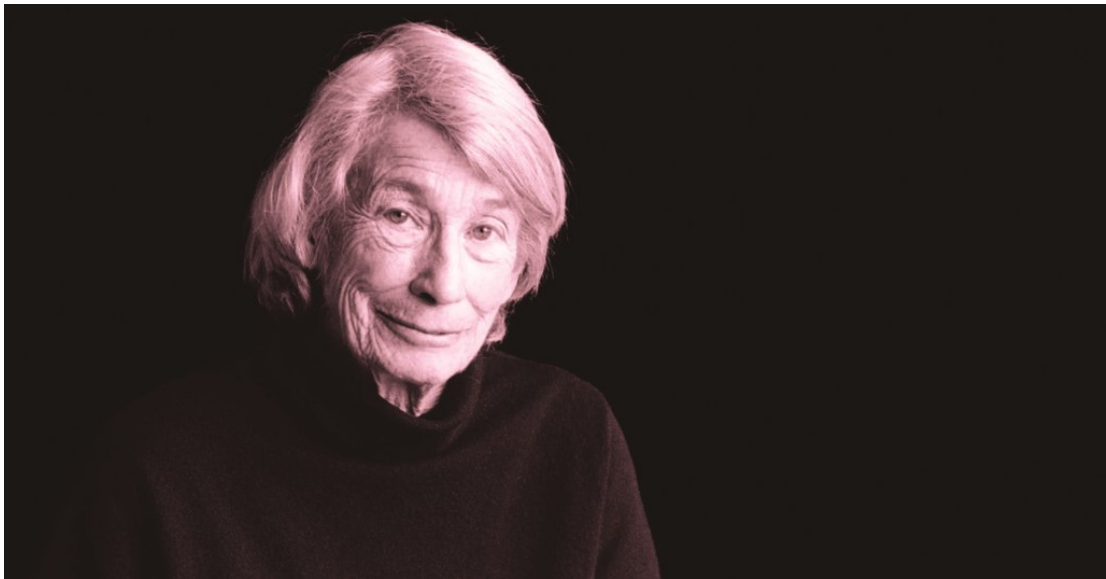

নিসৰ্গ আৰু নৃকেন্দ্ৰিকতা : মেৰী অলিভাৰৰ কাব্য-দৰ্শন

Issue: Vol. IV, No. 1, May-July, 2025

অজিতাভ হাজৰিকা

১৯৮৪ চনত পুলিৎজাৰ বঁটা লাভ কৰাৰ পাছৰে পৰা আমেৰিকান কবি মেৰী অলিভাৰ (১৯৩৫-২০১৯)ৰ এক সুকীয়া পৰিচয় গঢ় লৈ উঠিছে। তেওঁৰ কাব্য-ভাবনাৰ আদ্যোপান্ত এক সজীৱ নিসৰ্গ চেতনাৰ প্ৰতিধ্বনি। তেওঁৰ কবিতাত অন্তৰ্জগতত খলকি থকা বহুসময় অস্পষ্ট ভাবনা প্ৰকৃতি জগতৰ একাধিক ঘটনা-পৰিঘটনাৰ প্ৰতি নিষ্ফেপিত দৃষ্টিৰ অভেদ। অৱশ্যে তেনে কবিতাৰ অভিব্যক্তি পঢ়ুৱৈক বিস্ময়-বিমুগ্ধ কৰি ৰাখিব পৰাকৈ সহজ-সৰল আৰু অনাড়ম্বৰ। আন বহু সমসাময়িক কবিৰ সৈতে অলিভাৰৰ তফাত এইখিনিতে। তেওঁৰ প্ৰথমছোৱাৰ কবিতাত যি প্ৰকৃতি-দৃষ্টি ফুটি উঠিছে সেয়া ৰবাৰ্ট ফ্ৰষ্ট অথবা ছিমাছ হিনীৰ সৈতে ৰিজাব পৰা বিধৰ। সেইদিনৰ পৰা মেৰী অলিভাৰ অষ্টাদশ শতিকাৰ ইংৰাজ ৰোমাণ্টিক কবিসকলৰ লেখীয়াইকৈ প্ৰকৃতি কবি (nature poet) হিচাপে প্ৰতিষ্ঠিত। বহু সময়ত পঢ়ুৱৈয়ে দেখিব তেওঁৰ কবিতাত চৌপাশৰ প্ৰকৃতি আৰু পাৰ্থিৱ জগতখনৰ প্ৰতি কথকজনৰ একধৰণৰ ভাবলেশহীন পৰ্যবেক্ষকৰ দৃষ্টিভংগী। এনেছোৱাৰ কাৰণ মূলতঃ নিসৰ্গক তাহানিতে সেই লনজাইনাছ-কথিত অতুৎকৃষ্টতা (sublimity)ৰ পৰ্যায়লৈ উন্নীত কৰাৰ প্ৰৱণতা। অৱশ্যে অলিভাৰৰ কবিতাত এনেবোৰ প্ৰসংগৰ তাৎপৰ্য সম্পৰ্কে ইতিমধ্যে আলোচনা হৈ গৈছে। মন কৰিবলগীয়া কথাটো হৈছে তেওঁৰ কাব্য-পৰিক্ৰমৰ পাছৰ এটা পৰ্যায়ত আমি এনে কিছুমান কবিতাও পঢ়িবলৈ পাইছোঁ য'ত নৈসৰ্গিক ঘটনা-পৰিঘটনাই কবি-মনত এহাতে যেনেকৈ মহত্বম উপলব্ধি সঞ্চাৰ কৰিছে, আন হাতে একধৰণৰ আত্ম-সচেতন অৱক্ষয়ৰ চেতনাও সজীৱ কৰি ৰাখিছে। এইখিনি কবিতাক সেয়েহে পাৰিপাৰ্শ্বিক কবিতা (ecopoetry) হিচাপে বিচাৰ কৰি চোৱাৰ খল আছে। সম্প্ৰতি এনে কবিতাক লৈ আমাৰ আগ্ৰহ বেছি। দুটামান কবিতাৰ আলোচনাই কথাটো কিছু পৰিষ্কাৰ কৰিব।

মেৰী অলিভাৰ

পিছে কবিতাৰ আলোচনালৈ যোৱাৰ আগতে দৃষ্টিভংগীৰ সৈতে জড়িত প্ৰাসংগিক কথা দুটামান কৈ ল'ব লাগিব। সেয়ে নকৰিলে ওপৰত কৈ অহা কথাখিনিয়ে পঢ়ুৱৈক খেলিমেলিত পেলোৱাৰ আশংকা থাকি যাব। অন্ততঃ প্ৰকৃতি কবিতা আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিক কবিতানো কিহত সুকীয়া, সেই বিষয়ে কিছু ক'ব লাগিব। প্ৰকৰণগত দিশটোৰ পৰা দুয়োটি ধাৰাৰে কবিতাত প্ৰভেদতকৈ মিল সৰহীয়া। প্ৰকৃতি কবিতাত প্ৰকৃতিৰ পৰিদৃশ্যময় ঘটনা জগতৰ সমুখত কথক বিস্মিত। মানুহ আৰু নিসৰ্গৰ সম্পৰ্কসূত্ৰক ইয়াত পৰম্পৰাগত ভাবধাৰাৰ আধাৰত আটি খোৱা। সেই অৰ্থত প্ৰকৃতিৰ সৈতে জড়িত হৈ আছে প্ৰতিপালনৰ প্ৰসংগ (nature/nurture বিবাদ স্মৰ্তব্য)। এনে কবিতাত কেতিয়াবা বিষাদবিধুৰ কবি-মনক প্ৰকৃতিয়ে নিচুকায়, আন কেতিয়াবা সুখ-বিলাসী কবি-মনৰ উচ্ছলতাক প্ৰকৃতিৰ মোহে সমাহিত কৰি ৰাখেহি। দুটামান উদাহৰণ আনিলেই কথাটো পৰিষ্কাৰ হৈ পৰিব:

My heart leaps up when I behold
A Rainbow in the sky:
So was it when my life began;
So is it now I am a man;
So be it when I shall grow old,
Or let me die!
The Child is father of the man;
And I wish my days to be
Bound each to each by natural piety. ('The Rainbow', William Wordsworth)

Nature's first green is gold,
Her hardest hue to hold.
Her early leaf's a flower;
But only so an hour.
Then leaf subsides to leaf.
So Eden sank to grief,
So dawn goes down today.
Nothing gold can stay. ('Nothing Gold Can Stay', Robert Frost)

গুণ্ণ যেন এজাক মৌমাখি
মোৰ গাঁৱৰ সিখনি নদী,
যাৰ সুৰদি সোঁতত
পলৰীয়া মন মোৰ বন্দী।

কেতিয়াবা
দৈনন্দিন জীৱনৰ তুচ্ছতাৰ মাজতো
অনুভৱ কৰোঁ : শীৰ্ণ সেই নদীৰ
সপোন বিস্মৃতি
অন্ধ আকাশ ভৰি উঠা
স্মৃতিৰ জোনাকি।

মোৰ গাঁৱৰ সিখনি লাৱনি নদী
টোৱে-টোৱে টো তুলি
বৈ আছে মোৰ
বহু দুৰেদি। ('সেই নদী', শ্ৰীৰেন ভট্টাচাৰ্য)

ৰবাৰ্ট ফ্ৰষ্টৰ কবিতাটোত প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন অনুসংগক সূচাবৰ বাবে ব্যৱহৃত স্ত্ৰী-বাচক সৰ্বনাম পদৰ ব্যৱহাৰলৈ চালেই প্ৰকৃতি আৰু প্ৰতিপালনৰ কথাটো স্পষ্ট হৈ পৰিব। নিসৰ্গৰ কোলাত লালিত মানৱ-মনত প্ৰকৃতিৰ অস্তিত্ব এগৰাকী ধাত্ৰীলৈ পৰ্যবসিত। নাৰীবাদী সমালোচনাই আমাক এনে হোৱাৰ বিপদ সম্পৰ্কে অবহিত কৰিছে। ৱৰ্ডছৱৰ্থ আৰু ফ্ৰষ্টৰ কবিতা দুটিত মানৱ অস্তিত্বৰ

নিকৰুণ সীমাবদ্ধতাৰ ধাৰণা এটা খুন্দ খাই আছে। ঘটনা জগতৰ ঞ্ণস্বায়িষ্ণব প্ৰসংগই ইয়াত এক দাৰ্শনিক অভিব্যক্তি (“The Child is father of the man”) লাভ কৰিছে। হীৰেন ভট্টাচাৰ্যৰ কবিতাটোত আছে অতীত-ভ্ৰমণৰ অনুসংগ। ইয়াত বোৱতী নদীৰ ছন্দই কথকৰ কল্পনা পৰিচালিত কৰিছে। এনে কবিতাত মানৱ-মনৰ অস্তিত্ব প্ৰকৃতিৰ অনবদ্যতাৰ সমুখত তুচ্চতৰ (“পলৰীয়া মন মোৰ বন্দী”) হৈ উঠিছে। তেনে হোৱাৰ ফলত প্ৰকৃতি আৰু মানুহৰ (অথবা মানৱসৃষ্ট সংস্কৃতিৰ) মাজত বৰ্তি থকা দ্বন্দ্বৰ যি ঐতিহাসিক পটভূমি সেই লৈ আমাৰ সংবেদনা জাগি উঠাৰ অৱকাশ কম। পাৰিপাৰ্শ্বিক কবিতাৰ এক তাৎপৰ্যপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্য এই দ্বন্দ্বৰ পটভূমি উল্লোচিত কৰাটো। এনে কবিতাই মানুহৰ স্বতন্ত্ৰ ইচ্ছাৰ ধাৰণাটোৱে কেনেকৈ প্ৰকৃতিৰ পৰিদৃশ্যমান উপাদানসমূহক ব্যৱহাৰযোগ্য পৰ্যায়ৰূপে পৰিগণিত কৰাইছে সেই লৈ আমাৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিব খোজে। অলিভাৰৰ কবিতাত অৱশ্যে এনে এক দৃষ্টিভংগীৰ পোনপটীয়া উপস্থাপন আশা কৰাটো নিৰর্থক। তেওঁৰ লীৰিকধৰ্মী কাব্য-শৰীৰত মানুহ আৰু মানৱ-ভিন্ন জগতৰ আন্তঃসম্পৰ্কৰ কথা আহিছে। এনে সম্পৰ্কৰ আওতাত নৃকেন্দ্ৰিকতাৰ ঐতিহাসিক পটভূমিটো চালি-জাৰি চোৱাৰ থল আছে। চলি থকা শতিকাটো— ধৰাতলৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক তন্ত্ৰসমূহক মানুহৰ ক্ৰিয়াকলাপ আৰু উদ্ভাৱনশীল মনোবৃত্তিয়ে প্ৰভাৱিত আৰু পৰিৱৰ্তিত কৰি অহালৈ চাই— নৃকেন্দ্ৰিকতাৰ শতিকা হিচাপে চিহ্নিত কৰা হৈছে। এই নৃকেন্দ্ৰিক ভাবধাৰাটো বৰ্তি থাকিবলৈ মানুহক আন আন পাৰিপাৰ্শ্বিক বৰ্গসমূহৰ উৰ্দ্ধত একধৰণৰ কৰ্তৃত্বশীল অৱস্থানত ৰখাটো অত্যৱশ্যকীয়। তেহে একধৰণৰ ক্ৰমস্থানিক বৈপৰীত্য সূচনাৰ মাজেদি তৎজানিত প্ৰভাৱ বিস্তাৰৰ সমীকৰণবোৰ বৰ্তি থকাটো সম্ভৱপৰ। মানুহ আৰু মানৱ-ভিন্ন প্ৰকৃতিৰ আন্তঃসম্পৰ্ক নাইবা আন্তঃনিৰ্ভৰশীলতা নৃকেন্দ্ৰিক প্ৰপঞ্চৰ পৰিপন্থী। কাৰণ তাত ক্ৰমস্থানৰ কথাটো নৰজে। অলিভাৰৰ পাছৰ পৰ্যায়ৰ কবিতাত এনে আন্তঃনিৰ্ভৰশীলতাৰ ইংগিত আছে। পাছৰ মানে ইয়াত তেওঁ পুলিৎজাৰ বাঁটা গ্ৰহণ কৰাৰ পাছত লিখা কবিতালানিৰ কথা কৈছোঁ। দুটামান উদাহৰণৰ মাজেৰে আমি অলিভাৰৰ কাব্য-দৰ্শন সম্পৰ্কে কিছু ধাৰণা কৰিব পাৰিম। তেওঁৰ কবিতাত এই যি এটা সুকীয়া পৰ্যায় অথবা পৰ্বৰ সূচনা হোৱা বুলি কৈ আহিছোঁ, সেয়া তেওঁ ১৯৮৮ চনত প্ৰকাশ কৰা এটা কবিতাত জলজল-পটপট। ‘Singapore’ শীৰ্ষক এই দীঘলীয়া কবিতাটোৰ প্ৰথমডোখৰ এনে—

In Singapore, in the airport,
A darkness was ripped from my eyes.
In the women’s restroom, one compartment stood open.
A woman knelt there, washing something
in the white bowl.

Disgust argued in my stomach
and I felt, in my pocket, for my ticket.

A poem should always have birds in it.
Kingfishers, say, with their bold eyes and gaudy wings.
Rivers are pleasant, and of course trees.
A waterfall, or if that’s not possible, a fountain
rising and falling.
A person wants to stand in a happy place, in a poem.

When the woman turned I could not answer her face.
Her beauty and her embarrassment struggled together, and
neither could win.
She smiled and I smiled. What kind of nonsense is this?
Everybody needs a job.

কবিতাটোৰ কথকে ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ প্ৰকৃতি-দৃষ্টিক কটাফ্ৰ কৰিছে। ইয়াত সৌন্দৰ্যৰ ধাৰণাটো পৰিস্থিতিগত কদৰ্যতাৰ সৈতে ৰিজাই চোৱা হৈছে (“Her beauty and her embarrassment struggle together...”)। এনে পৰিস্থিতিত কবিতাৰ মূল সীয়নিটোলৈ একধৰণৰ অনিৰ্ণেয়তা আহিছে (“...and neither could win”)। কবিতাৰ সদৰ্থক অভিব্যক্তিয়ে অনেক সময়ত যি পৰিস্থিতিগত অসামঞ্জস্যতাৰ সূচনা কৰে সেই লৈ ইয়াত আমাৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰা হৈছে। ৱৰ্ডছৱৰ্থৰ কবিতাত এনে উদাহৰণদেধাৰ। উদাহৰণস্বৰূপে ‘The Solitary Reaper’-ৰ শেষৰ দুটা শাৰীলৈ চোৱা যাওক : “The music in my heart I bore,/ Long after it was heard no more”। ইংৰাজী সাহিত্যৰ ছাত্ৰ হিচাপে আজি অতদিনে আমি পাই আহিছোঁ যে কবিতাটোৰ মূল বিষয়বস্তু সাংগীতিক মূৰ্ছনাৰে মুখৰিত এক সুখপ্ৰদ অভিজ্ঞতাৰ স্মৃতি। পিছে শেষৰ দুটা শাৰীত চকু খ’লেই বুজা যায় যে ইয়াত অতীত ৰোমন্থনৰ কালছোৱাত সুখপ্ৰদ সংগীতৰ অনুপস্থিতিৰ কথাও কথকে আমাক সোঁৱৰাই আছে। এইখিনি অনুভৱ বিষাদসিক্ত অসহায়তাৰ। সেইফালৰ পৰা কবিতাটোত একধৰণৰ সানমিহলি অনুভৱৰ খেলিমেলি (ambivalence)ও সোমাই আছে। মেৰী অলিভাৰৰ উপৰিউক্ত কবিতাটোৰ পঠনে এনে পৰিস্থিতিৰ নঞৰ্থকতাক নান্দনিক দৃষ্টিভংগীৰে ঢাকি ৰখাৰ বিপদ সম্পৰ্কে আমাক ভবাই তুলিব। ইয়াত নাৰী প্ৰতিমাৰ কলাত্মক উপস্থাপন আৰু নাৰী সত্তাৰ সামাজিক প্ৰস্থিতিৰ মাজত থকা দুষ্টৰ ব্যৱধান সম্পৰ্কেও তাৎপৰ্যপূৰ্ণ কথন আছে। এইখিনি সময়ৰ পৰা অলিভাৰৰ কবিতাত প্ৰকৃতি-দৃষ্টিয়ে কেতবোৰ স্পৰ্শকাতৰ বিষয়বস্তু তলব কৰা আমি দেখিবলৈ পাম।

নূকেন্দ্ৰিক বাগধাৰাই মানৱ-ভিন্ন প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন বৰ্গসমূহক নিষ্ক্ৰিয় নাইবা নিশ্চল হিচাপে পৰিগণিত কৰাইছে। পশু-পক্ষী, উদ্ভিদ অথবা প্ৰস্তুৰ আদিৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থিতি এনে ধাৰণাৰ ভিতৰুৱা। মানুহৰ ইচ্ছা অনুযায়ী সেয়েহে সিবোৰক ব্যৱহাৰৰ উপযোগী কৰি চলাৰ এক সুদীৰ্ঘ ইতিহাস আছে। শেহতীয়াকৈ নূকেন্দ্ৰিকতাৰ সমালোচনাত্মক দৃষ্টিভংগীয়ে এনে এক অৱস্থানক লৈ কেতবোৰ প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰিছে। ই মানৱসৃষ্ট পৰিপ্ৰেক্ষিতৰ সীমাবদ্ধতাক পোহৰলৈ আনিছে। উদাহৰণস্বৰূপে উদ্ভিদৰ বেলিকা পৰিলক্ষিত গা-গছৰ উৰ্ধ্বমুখী বৰ্ধন আৰু মূলৰ অধোমুখী সম্প্ৰসাৰণক মানুহে স্বতন্ত্ৰ ক্ৰিয়া ৰূপে গণ্য নকৰাৰ মূলতে আছে জীৱৰ গতিবিধি সম্পৰ্কে থকা এক বদ্ধমূল ধাৰণাৰ আওতাত এনেবোৰ প্ৰক্ৰিয়া নপৰাৰ প্ৰসংগ। উদ্ভিদৰ বিকাশ-বৃদ্ধি অথবা শিলাস্তৰৰ সংকোচন-সম্প্ৰসাৰণ ইত্যাদি মানৱীয় সময়ৰ জোখেৰে এক বিস্মৃত সময়খণ্ড জুৰি চলা প্ৰক্ৰিয়া। ইবোৰৰ তাৎক্ষণিক প্ৰভাৱ আমাৰ চকুত নপৰাটো নূকেন্দ্ৰিক ভাবধাৰাৰ এক লক্ষণীয় সীমাবদ্ধতা। মেৰী অলিভাৰৰ কিছুমান কবিতাৰ মনোযোগী পঠনে আমাক এনে সীমাবদ্ধতাৰ ইংগিত দিব। ‘The Lilies Break Open Over the Dark Water’ তেনে এটা কবিতা।

...But the lilies

are slippery and wild—they are
devoid of meaning, they are
simply doing,
from the deepest

spurs of their being,
what they are impelled to do
every summer.

স্তৱকটোৰ প্ৰথমছোৱাত থকা লিলিফুলৰ দৈহিক গঠন-বিন্যাসক সূচাবৰ বাবে যিকেইটা শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে তাত নূকেন্দ্ৰিকতাৰ সাঁচ ৰৈছে। উদাহৰণস্বৰূপে ‘slippery’ শব্দটো মানৱ-জগতৰ স্পৰ্শানুভূতিৰ দ্যোতক। এতেকে এই পৰ্যবেক্ষণ মানৱীয় উপলব্ধিৰ পৰা উৎসাৰিত।

ফুলপাহিৰ জৈৱিক ক্ৰিয়া প্ৰণালীৰ কোনো অৰ্থ নথকা (“devoid of meaning”) বুলি কোৱা কথাষাৰত সেয়া আৰু অধিক স্পষ্ট। ইয়াৰ পাছতে আছে পৰিপ্ৰেক্ষাৰ স্থানান্তৰণ। এইবাৰ কথকে আমাক জানিবলৈ দিছে যে কোনো এক সহজাত প্ৰবৃত্তিৰ দ্বাৰা ফুল এপাহৰ ঋতুগত ক্ৰিয়া-প্ৰতিক্ৰিয়া নিয়ন্ত্ৰিত। কথকৰ এই যুক্তিত মানৱ-দৃষ্টিৰ সীমাবদ্ধতা ফুটি ওলাইছে। পৰিপাৰ্শ্বৰ একাধিক ঘটনা-পৰিঘটনাৰ অন্তৰ্নিহিত অৰ্থ ভাঙি উলিওৱাত মানুহে মানি চলা অৰ্থ উদ্ঘাটনৰ সূত্ৰসমূহ যে কাৰ্যকৰী নহয় সেই কথা কবিতাটোত পোহৰলৈ আহিছে। অৰ্থপূৰ্ণ আৰু নিৰৰ্থক (অথবা যুক্তিসংগত আৰু যুক্তি বিবৰ্জিত) হিচাপে পৰিগণিত সংঘটনৰ মাজত যি দ্বৈধতা আমি দেখোঁ তাকো কবিতাটোৰ কথকে আপেক্ষিকতাৰ আওতাত আটি থৈছে। সেইফালৰ পৰা কবিতাটোত উত্তৰ-সংগঠনবাদী চিন্তাৰো চিন ৰৈছে। মানৱ প্ৰপঞ্চৰ স্বয়ংসম্পূৰ্ণতাৰ ঠাইত ইয়াত পৰিপাৰ্শ্বৰ এক বিকল্প দৃষ্টিভংগীৰ পোষকতা কৰা হৈছে। কথটো কেৱল উদ্ভিদ জগতৰ প্ৰসংগতে অহা বুলি ভাবিলে ভুল হ’ব। অলিভাৰৰ ‘Straight Talk from Fox’ শীৰ্ষক আন এটা কবিতাত দৃষ্টিভংগীৰ এই বিকল্প উদ্ঘাটনৰ প্ৰয়াস মূৰ্ত হৈ উঠিছে পশু-পক্ষী জগতৰ অনুশংগ অনুসৰণৰ মাধ্যমেৰে। কবিতাটোৰ প্ৰথমডোখৰৰ কথ্য এনে—

Listen says fox it is music to run
over the hills to lick
dew from the leaves to nose along
the edges of the ponds to smell the fat
ducks in their bright feathers but
far out, safe in their rafts of
sleep...

ইয়াত দেহগত কৌশল (“lick”, “smell”) অৱলম্বনৰ জৰিয়তে শিয়াল এটাই ইয়াৰ তাৎক্ষণিক পৰিপাৰ্শ্বৰ সৈতে যোগসূত্ৰতা স্থাপন কৰাৰ কথা কোৱা হৈছে। এনে সংযোগ সাধনৰ প্ৰক্ৰিয়াত জীৱৰ দেহজ প্ৰবৃত্তিসমূহে একধৰণৰ corporeal vocabulary ৰূপে ক্ৰিয়া কৰি আছে। পশু-পক্ষী জগতত ভাবৰ সংবাহন মানুহৰ আয়ত্তৰ ভাষিক আদান-প্ৰদানৰ মাধ্যমত নোহোৱাৰ হেতুকে এনে দেহজ অভিব্যক্তিৰ বিশেষ তাৎপৰ্য আছে। অলিভাৰৰ কবিতাটোত কথকে অনা-মানৱ দৈহিকতাত অৰ্থগত তাৎপৰ্য (সংগীতৰ প্ৰসংগ মন কৰিবলগীয়া) আৰোপ কৰালৈ চালে ইয়াত নুকেন্দ্ৰিক সমালোচনাৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্যই প্ৰাণ পাই উঠিছে। মানুহক প্ৰকৃতি-জগতৰ নিয়ন্ত্ৰক হিচাপে মানি চলাৰ বিপদ সম্পৰ্কে তেওঁ সচকিত। মানৱীয় কল্পনা আৰু বুদ্ধিবৃত্তিৰ সীমাবদ্ধতা কবিতাটোৰ কথ্যত অভিব্যক্ত এইদৰে:

... Death itself
is a music. Nobody has ever come close to
writing it down, awake or in a dream...

মৃত্যু-চেতনাই অলিভাৰৰ ‘When Death Comes’ শীৰ্ষক আন এটা কবিতাতো এক বিশিষ্ট আয়তন লাভ কৰিছে। কবিতাটোত সমাৱিষ্ট “hungry bear”, “measle-pox”, “iceberg” প্ৰভৃতি শব্দগ্ৰন্থিয়ে কবি-বক্তাৰ অৱস্থিতি মানৱ-ভিন্ন প্ৰকৃতিৰ পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ পৰ্যায়লৈ অৱনমিত কৰিছে। ইয়াত অণু-জৈৱিক জগতখনৰ উপৰি ভূতাত্ত্বিক অৱয়বৰ প্ৰসংগ অহাটো মন কৰিবলগীয়া। মানুহৰ কৰ্তৃত্বশীল অৱস্থানক কবিতাটোৰ কথকে প্ৰত্যাহ্বান জনাইছে পাৰ্থিৱ পৃথিৱীৰ ক্ষণস্থায়িত্বৰ বিষয়টো অৱতাৰণাৰ মাজেৰে। মৃত্যু অথবা অৱক্ষয়ৰ ধাৰণাটোৱে মানুহ আৰু মানৱোৰ্ধ্বৰ জগতখনৰ সকলোটিকে চুই যাই নিৰ্মমভাৱে। সেয়েহে ইয়াত কথকৰ উপলক্ষি কিছু এনেধৰণৰ—

And therefore I look upon everything
as a brotherhood and a sisterhood,

and I look upon time as no more than an idea,
and I consider eternity as another possibility...

কবিতাটোৰ এনে বক্তব্যত দাৰ্শনিকতা থকা যেন লাগিব পাৰে। পিছে তাত শ্লেষৰ উপাদানহে সৰ্বহীয়া। শাৰীকেইটাত তত্বদৰ্শিতাৰ যি সুৰ ফুটি উঠিছে সেয়া মানৱীয় অসহায়তাৰ সমুখত এক চূড়ান্ত প্ৰহসন। সেইফালৰ পৰা চাবলৈ গ'লে ইয়াত মানৱীয় দৃষ্টিভংগীৰ সাৰ্বজনীনতাক কৌশলেৰে বাগি দিয়াৰ কছৰং মূৰ্ত। অলিভাৰৰ কথকে সেয়া সম্ভৱ কৰি তুলিছে একধৰণৰ জাগতিক আত্মীয়তাৰ জেৰ টানি (“a brotherhood and a sisterhood”)। এনে কল্পদৃষ্টিৰ অন্তৰালত আছে একধৰণৰ নিগূঢ় পাৰিপাৰ্শ্বিক সচেতনতা। মানুহক প্ৰকৃতিৰ অনা-মানৱ জৈৱিকতা আৰু আন আন পৰিৱেশগত ভূতাত্ত্বিক বৰ্গসমূহৰ পৰ্যায়ত ৰূপায়নৰ মাজেদি, আৰু তৎজনিত বৰ্গসমূহৰ আন্তঃনিৰ্ভৰশীলতাৰ প্ৰসংগ অৱতাৰণাৰ জৰিয়তে, মেৰী অলিভাৰৰ কবিতাই নূকেন্দ্ৰিক অধ্যয়নৰ এক তাৎপৰ্যপূৰ্ণ উপপাদ্যক জীয়েন দি ৰাখিছে। আমাৰ এই মতামতৰ সদৰ্থকতা প্ৰতীয়মান কৰাৰ খাতিৰত এইখিনিতে আৰু দুটামান উদাহৰণ আগবঢ়ালোঁ:

Whoever you are, no matter how lonely,
the world offers itself to your imagination,
calls to you like the wild geese, harsh and exciting-
over and over announcing your place
in the family of things. (“Wild Geese”)

This morning
the beautiful white heron
was floating along above the water

and then into the sky of this
the one world
we all belong to

where everything
sooner or later
is a part of everything else (“Poem of the One World”)

Why the wasp was on my bed I didn't
know. Why I was in bed I did know. Why
there wasn't room for both of us I
didn't know... (“The Wasp”)

ইয়াৰে শেষৰটো কবিতাত পোনপটীয়াকৈ জাগতিক আন্তঃসম্পৰ্কৰ কথা নাহিলেও আছে মানৱীয় দৃষ্টিভংগীৰে প্ৰৱৰ্তিত বৰ্গীকৰণৰ বিৰুদ্ধে একধৰণৰ প্ৰশ্নসূচক অভিব্যক্তি। মন কৰিবলগীয়া যে কিছুমান কবিতাত অলিভাৰৰ কবিকণ্ঠই এখন কাল্পনিক অপবিশ্ব (dystopic)-ৰো দ্যোতনা আনিছে। “October” শীৰ্ষক কবিতাটোত যেনেকৈ। কবিতাটো সাতটা স্তৱকত ভাগ কৰা আছে। ইয়াত খ্ৰীষ্টীয় মতবাদ অনুসৰি জগত নিৰ্মাণৰ যি সাতদিনীয়া পৰিক্ৰমা (বাইবেলৰ জেনেছিছ দ্ৰষ্টব্য) তাৰো ব্যঞ্জনা আহিছে। কবিতাটোৰ প্ৰথমটো স্তৱকৰ ভাবখিনি এনে—

There's this shape, black as the entrance to a cave.
A longing wells up in its throat
like a blossom
as it breathes slowly.

What does the world

mean to you if you can't trust it
to go on shining when you're

not there? and there's
a tree, long-fallen; once
the bees flew to it, like a procession
of messengers, and filled it
with honey

দুই প্রতিমুখী ভাৱনাৰ (মৌ-কোঁহৰ স্মৃষ্টি অভিজ্ঞতাৰ স্মৃতি/মূলোচ্ছেদিত গছজোপাৰ ছবি)
সঞ্চৰণ ইয়াত মন কৰিবলগীয়া। কবিতাটোৰ এইখিনি কথাত সেই “going hence” আৰু “coming
hither”-ৰ উপজীব্যই জীপ লৈ আছে (*King Lear*, Act V, Sc II দ্ৰষ্টব্য)। অৱশ্যে ইয়াৰ সবিশেষ
তাৎপৰ্য অনুধাৱন কৰিবলৈ হ'লে আমি আগবাঢ়িব লাগিব শেষৰটো স্তৱকলৈ—

One morning
the fox came down the hill, glittering and confident,
and didn't see me—and I thought;

so this is the world.
I'm not in it.
It is beautiful.

কথকৰ কল্পনাত এনে এখন পৃথিৱীৰ প্ৰসংগ আহিছে য'ত মানুহ ইতিমধ্যে অৱলুপ্ত। মন
কৰিবলগীয়া যে এই উপলব্ধি আমি লাভ কৰিছোঁ এক অনা-মানৱ অৱস্থিতিৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত।
কথকৰ আত্ম-উপলব্ধিত শ্লেষৰ উপাদান আছে। ইয়াত ফুটি উঠা ভাবখিনিৰ সামুজ্য এলেন
ৱেইজমেনৰ *The World Without Us* (২০০৭) প্ৰভৃতি কিতাপত অহা ভবিষ্যত পৃথিৱীৰ পৰিপ্ৰেক্ষাৰ
সৈতে আছে। নৃকেন্দ্ৰিক সমালোচনাৰ কেতবোৰ তাৎপৰ্যপূৰ্ণ উপাদান কিতাপখনৰ পাতে পাতে।
তৎজানিত ভাবনাৰ আনুষংগ অলিভাৰৰ কল্পদৃষ্টিৰো কেন্দ্ৰত। পাৰিপাৰ্শ্বিক দৃশ্য নাইবা বস্তুপুঞ্জৰ
বিভিন্ন ঠেউকি তেওঁ অনুসৰণ কৰিছে। তেনে কৰোঁতে মানুহ আৰু মানৱ-ভিন্নৰ যি এৰাব নোৱৰা
সম্পৰ্ক তাকো তেওঁ একান্ত নিজা ধৰণেৰে পোহৰাই তুলিছে। এনে দৃষ্টিভংগী একধৰণৰ সমস্ত
অনুধাৱনৰ মাজেৰে ওপজা। সেয়েহে তেওঁৰ কাব্য-দৰ্শনত নিৰস গদ্যময়তাৰ চেকা লগা নাই।
পঢ়ুৱৈৰ হৃদয়বৃত্তি আলোড়িত কৰিব পৰাকৈ সিবোৰত চিকুণ শব্দৰ ছন্দাময়তা সৰ্বত্র। সাম্প্ৰতিক
সময়ৰ পৰিপাৰ্শ্বৰ অধ্যয়নৰ এক তাৎপৰ্যপূৰ্ণ অভিব্যক্তিক নিজ কাব্য-দৰ্শনৰ ভিতৰুৱা কৰি চলাত
মেৰী অলিভাৰৰ কবিতাই জ্ঞান-চৰ্চাৰ দুই বিপৰীত শৃংখলা (culture/nature)-ৰ মাজতো সংযোগ
সাধিছে। ইতিমধ্যে আলোচিত কবিতাকেইটিত ইয়াৰ চিন স্পষ্ট। মেৰী অলিভাৰৰ কবিতাৰ
ঐতিহাসিক তাৎপৰ্য ইয়ো এটা।

অজিতাভ হাজৰিকা তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ইংৰাজী বিভাগৰ গৱেষক ছাত্ৰ।